

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Ortv Ac Progressv Artis Typographicae Dissertatio Historica

Mallinckrodt, Bernhard von

Coloniae Agrippinae, 1640

Cap. VII. Reliquorum qui pro Harlemensibus pugnant refutatio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11780

sum. Superuixit igitur non minus 25. annis *Faustus* noster post assertam illā fugam, ut nec huius nec minitabundi vltoris breuior ætas impedimento fuerit, quo minus vindicta institui potuerit. Ac debuit quidem vel *Cornelius* iste, vel qui illius personam inducit aliud quiduis, quam id quod causatur obtendere. Ut interim taceā furtiuz rei repetitionem morte furis non adimi, nec etiam conditionem eius interire, illiq; cui de eius decessu constituerit, vix locus obitus ignotus esse potuerit. Nihil certe ego in isto Iuniano mino animaduerto, ob quod *Batavius* ille præclarus actor vsq; adeo tumido debuerit ore delirigare. Ex prædictis cādide Lectori arbitrandum committitur, quantum fidei *Iunij* testimonio impertiendum sit, qui adeo sollicitè & accuratè in ingressu commentitiæ narrationis suæ & anilium fabularum simillimæ fidei sibi præstruxerat, quamq; citatum è *Plutareho* dictum appositè is applicarit. Si quid hæc re iudico nō tam defunctorum manibus quam patrij soli gloriæ cui cum hic, tum alibi obnoxius fuisse deprehenditur, istam operam suam insumpsit. Et est tamen, quod facile concesserim, affectus ille cum primis laude vehendus, multisq; immortalitatem conciliavit, si tamen concessos ille non egrediatur terminos: plurimos interim veritati vim facere adegit, & glorioli alicuius mendacioli illecebrâ inescavit, qui etsi veniam forte aliquorum (certe non meo) iudicio impetrare queant, non tamen laudem simul & astipulationem merentur.

CAPVT VII.

*Reliquorum qui pro Harlemensibus pugnant
refutatio.*

Sed dimisso aliquando Iunio venio ad reliquos è quibus *Bertius Iuniani* Stextus transcriptor per superiora refutatus est. Nā quæ is de *Trifurcifero* & *lesquillauernione* addit, responso non egent, sed vt scōmata sine causa, sine fundamento effutita per se concidant. Idemq; *Scriuerij* epigrammati & *Elegia* regestū volo, superest *Hollādici* theatri constructor, cui tamen si *Iunianū* è *Batavia* textū, tum magnificas illas ex parte rubricatas inscriptiones, ac *Rabbini* demique somnia demas, reliqua quæ super sunt magis euerredis *Harlemensibus* seruiant, quā ad *Moguntinenses* oppugnādos valere possint, adeo quidem quod sine causa mireris, vt ea ipsa quæ suam ad sententiā confirmandam produxit testimonia, contra ipsummet eiusq; complices faciant. Persuadet enim sibi doctus ille vir se *Mariangeli accursij* & *Coloniensis Chronici* testimonijs cornicum oculos, vt in proverbio est, omnimodo cōfixisse, ac *Moguntinos* omni quod dicitur statu deieisse, quod

verumque tamen Moguntinis æque ac impetus & insultus reliquorum, qui hoc negocium nec quicquam contra illos tractant typographicæ artis inuentionem intactam & illibatam relinquunt. *Mariangelus* enim nil dicit amplius quam ex *Donatis Hollandiæ* *Ioannē Faustum* qui *typos æreos plumbeosque Moguntia inuenerit*, *AD MONITVM FVISSE*, ipsum autem imprimendi artem primum excogitasse, multaque ad artem poliendam deinceps addidisse filium eius *Petrum Scaffer*. *Coloniensē* etiam *Chronicor* et si dicat primum huius artis simulacrum aut praludium seu *præfigurationem* (*Vo: bildung*) fuisse istos *Hollandiæ Donatos*, tamen verbis clari & apertis fateatur & testatur omnium primo *MOGVTIÆ AD RHENVM TYPOGRAPHIAM INVENTAM* esse, ibidemque primos produisse quos *Orbis occiduus* vidit impressos libros. Item *Donatos* illos *Hollandicos* non dicit *Typographicæ* initium fuisse, sed ex illis initium eius desumptum esse. Quid clarius? quid magis dilucidum? Annon hi soli testes *Boxhorniæ* ac *Scriuero* refutandis sufficiunt, quorum tela in alios contorta in ipsos productores retorquentur, eorumque prætensionem iugulant. His addo *Petrum* etiam *Bertiū* supra citato loco ex *lib. 3. rer. Germaniæ*. eius, ubi dicitis verbis fateatur tabulas illas ligneas *Hollandicas* ad instar librorum *Chinensium* non nisi *AFFINITATEM* aliquā habere cū hodierna *Typographia* nostra. Iā *Rabbi Iosephi* test. monū insultum prorsus & ridiculū, quod attinet, differimus illud vsq; dum de tēpore huius inuentionis agamus. Debentur autem *genitrici* huius viri gratiæ quod victas veritati manus dederit, fateaturq; *typos æreos, plumbeos, stanneosque Moguntia* acceptos ferri oportere: Verba eius hæc sunt: *Sed non difficile est hanc ita graue ac ita nobilem cōtrouersiam, & qua clarissima nostri aui ingenia exercuit, cōponere: nempe si vel id quod res est concedamus, typos quidē ligneos à Laurentio Harlemensi primum fuisse inuentos, typos vero stanneos, æreos & plumbeos ad horū exemplar efformatos esse à Ioanne Fausto ciue Moguntino &c.* Cōsentit cū hoc authore, qui ipsi facem uti antiquior hoc in negotio accendisse ac præluxisse videri potest, *Petrus Bertiū*, qui eadē planē ratione, ut ex relato in superioribus è *lib. 1. rer. Germaniæ*. eius loco apparet. litē hanc cōponi debere auctorat, cū quibus non dubito, quin doctissimus etiā *Scriuerius*, eius auctoritatem hæc in parte illos anbos sequi suspicor, idē sentiat. Vt cunq; autē hoc se habeat, certè illud hinc indubitāter cōprehenditur, quod de beatur fides asseueratissimis assertionibus nouissimi *Carneadis Hornam* & illis relationibus senum & senatorū quæ recēset, cū quæcunque illi de stanneis, plumbeis in *Hollandia* omnium primo repertis typis audacter affirmāt hi posteriores è diametro erronea & falsa esse pronunciet, nec dubito ipsum *Iuniū* si viueret, *Stefichoreā* satisfactione, non minus ac reliquos

H. 2. quos

Locus è
Theatro
Boxhorny
Hollandico.
non est
certus
certus

quos recensui, cum *Moguntinis* in gratiam reditorum esse. Vide igitur quicumque hæc legis Cadmeam hanc concordiam Hollandicorum istorum Commilitonum: quamque dissonum inter se illorum enunciata concenrum efficiant, ac annon omne illud commentitium plagium inde funditus concidat. Si enim, ut *Berrius* & *Querinus* concedunt, typi stannei aut similes in *Hollandia* priusquã *Moguntia* inuenirentur non fuerunt, impossibile etiam per rei naturam fuit, illos inde vel inuito vel volente Domino asportari, velle autem ad tabulas incisas ligneas plagium illud referre in fultum nimis sit, nec teperi adhuc aliquem qui id diceret. Et non potuisset illis ad aliorum librorum impressionem, vel, præterquam qui in eis efformati fuissent. Ad excudendos autem *Petri Hispani* tractatus, & *Alexãdri Galli* doctrinale (hos libros ut supra dicebam omnium primos *Moguntia* excusos esse *Bataui* perperam affirmant) tantum opinor tabulatum requirebatur, ut non vnus *Bataui* ad illas asportandas opera necessaria, sed integri ad minimũ plaustrivectura fuisset. Iam quod attinet tentatam illam à *Bertio* & *Boxhornio* conciliationem et si non diffitear *Iunio* ab ipsis complicibus & conlectaneis suis mendacij falsique de typis stanneis & plumbeis conuictum, in cæteris quoque se eiusdem criminis suspectum fecisse, ac fidei aliquid minimè mereri, quia tamen *Colontensem Chronographum* & *Mariangelum* non in fimi nominis Philologum temerè reijcere nolim, videamque ipsum met quoque *Serarium* non diffiteri quin in *Hollandia* etiam circa eadem illa temporarale quid, quale *Moguntia* perfectum est, in mentem alicui venire potuerit, non abs te fuerit breuius indagare & eruere, quatenus ista ab *Hollandorum* parte proposita compositio locum habere possit, & an illa *Moguntinis* obster. Ut autem euidenter & distinctè Lectoris iudicio res omnis hæc subijciatur ad certas quæstiones quæ de illa dicenda sunt, redigam. Harum prima erit quantum prædictis auctoribus de *Donatis Hollandie* credi oporteat. Secunda quousque illi pro *Harlemensibus* faciant. Tertia an quid præterea vel à *Iunio* vel reliquis allatum sit, cui tutò fidi possit. Quarta quid sentiendum sit de *Speculo salutis* tabulis incisis à *Laurentio*, ut volunt impresso. Quinta, dato, non concessio *Hollandos* de *Donatis* suis, & *Salutis speculo* intentionem suam sufficienter probasse, an eo ipso euicerint sibi *Typographica* inuentionis laudem deberi. Ad singulas quid mihi videatur breuiter proferam, liberum tamen Lectoris de omnibus relinquens iudicium.

Primam quod attinet non constitui vel *Colontensis* *Chronici* vel *Mariangeli* fidem eleuate, quam per me licet ab omnibus plene illis haberi, qua tamen stante & præsupposita non etiam sequitur quod secundo loco quærebam illorum testimonium magnopere pro *Laurentio* illo *Harlemensis* facere. Nam primo neuter illorum *Laurentij* illius *Harlemensis* mentionem

Aliquot
quæstiones
concernen-
tes *Harle-*
mensium
præsentio-
nem.

facit, sed generatim de *Hollandicis Donatis* loquuntur. Secundo neuter etiam
 vt iam tetigi in præcedentibus, istas *Hollandicas* tabulas appellatione Typo-
 graphicæ inuentionis dignari voluit, sed *Mogūtinis* illam verbis disertis ad-
 iudicat & intactam permittit, quod in omni hac controuersia probè & sin-
 gulariter attendi meretur. Tertio vt maximè vera sint, quæ illi de *Donatis*
 istis narrant, indigni tamen sunt quicunque hæctenus ex Barauis (quos à
 cordatoribus conciuibus suis, quibus regio illa explosa dudum Barauæ
 auris dicitur ad miraculum vsq; abundat rideri & subfannari certus sum)
 hanc fabulam agunt qui illorum testimonia commentis suis admisceant.
 Nihil enim hanc tertiam quæstionem statui si *Accursium* & *Colonensium*
Chronici Auctorem semoucas, ab illis affertur, quod verisimilitudinem a-
 liquam, attento ac probè considerato tot grauium Auctorum quos retu-
 limus in contrarium tendente testimonio, omniumque maiorum suorum
 constanti vnanimi & diuturno silentio, apud Lectores & Iudices affe-
 ctuum vacuos imperrare dignum sit, prout de commentitijs fusilibus typis
 de putidissimis *Harlemensium* senum nugis, de consulari ædituo, de libris
Harlemi fusilibus typis impressis (è quibus hæctenus ne iota quidem,
 cum tamen Iunius copiosam istius generis mercem Lectoribus suis propi-
 net produci & exhiberi potuit) de commisso in illis ipsis typis plagio &
 quæ eius generis plura sunt, in superioribus abundè ostentum esse confi-
 do. Nam speculum illud salutis, de hoc quarto loco quærebam, quod vni-
 cum superesse venditant, quale sit diuinare qui non vidimus nequaquam
 possumus, ideoq; eius rei fidem penes auctores manere patimur. Concesso
 tamen illud apud *Scruiarium* non quale *Iunius* descripsit, qui de hoc pro re-
 liqua sua, id est, mala fide retulit, etiã nunc superesse, vnde tamen scire pos-
 sunt *Laurentij* sui & non alterius illud opus esse? quibus argumentis, in-
 ditijs, coniecturis, quæ aliquid fidei mereantur nobis probabunt & per-
 suadebunt, illud ipsum speculum hodierna typographia prius & anti-
 quius esse? certè quæ hæctenus de illo prodita sunt, tale quid, cui tuto &
 sine deceptionis periculo acquiesci possit, nil cantant. Vt modo de re-
 liquis taceam quæ Iudiciorum assensum de isto speculo meritissimè
 morari posse videantur, vtpote intuitum publicum, lucemque hæctenus
 subterfugenti, nec nisi ab hominibus variantibus, vacillantibus, inuicem
 sibi contradicentibus, & modo album, modo nigrum de vna eademque re
 asseuerantissimè nec citra conuicia, scommata & contumelias affirmanti-
 bus memorato & ingesto. Si autem detur ac præsupponatur, citra veri-
 tamen præiudicium omnia quæ de prædictis *Hollandicis Donatis* & sa-
 lutis speculo à prædictis affirmantur vera esse, minimè tamè quod quin to-

loco quætere institueram inde sequeretur, Harlemenses exinde Typo-
 graphicos inuentores audire oportere. Quamuis enim non constituerim
 cum quoquam pernicaciter digladiari. Serarium hac in re, de quo retuli,
 sequutus, an cuius aliquis Harlemensis dum in patio nemore spaciatur
 temporis fallendi causa seu cortices seu ligneos asseres tabulasue in spe-
 ciem literarum deformauit: At tamen dato id factum esse, non inde
 rectè concludi arbitror typographiam illic eo ipso cœpisse & inuentam
 esse, ipsi met enim ex aduerso producti testes hoc negant, quod ite-
 rum iterumque inculcandum reor, ac in super res ipsa contrarium clamat.
 Nemo enim negabit, quando Typographica hæc quæstio ventilatur, nos
 de ea Typographia loqui, quæ etiam nunc vnum, quæque omnem iam
 Europam libris repleuit. In hunc autem censum *Harlemenses* non veniunt,
 nisi postquam à Moguntinis eruditi sunt, qua in re aut contentum illorum
 requirimus, aut impressa ab illis volumina exhiberi postulamus. Illa au-
 tem si ostendi possent, dudum ea in medium deuesissent ac ipsomet
 sine dubio Batauorum tacito assensu pro Moguntinis hac in re pronun-
 ciatum est. Genim per tabularum istarum quas etiam incisionem fidu-
 cia ipsis fuisset inuentionis huius gloriam apud intelligentes & cordatos
 promereri, ecquid opus erat ad singularem Typorum Hollandico-
 rum friuolam confictionem, & plagij in iisdem commissi commentum
 confingere? Ac sane non sine causa, quando liti huic renunciare illis graue
 fuit, ac causâ cadere noluerunt, eo confugisse videntur. In typis enim sin-
 gularijs matricum efformatione, atramenti glutinositate, ac materia typi-
 cæ conuenienti temperatura omne huius artis mysterium consistit, de
 quorum nullo Hollandus aliquis ante Faustum & Scæfferum generum
 eius vel per somnium cogitauit. Hæc igitur veritas est & manebit, Harle-
 menses antiqua apud se impressa vel à Laurentio, vel ab alijs opera ac vo-
 lumina proferre hætenus nequuerunt & deinceps nequeunt, quia nun-
 quam habuerunt; quia nullus ea vnquam siue olim siue recens vidit, quia
 nullus eruditorum seu veterum seu neotericorum illorum vsquam me-
 minit. Parum certe vel nihil potius rem litterariam iuuissent Donatia-
 næ istæ apud Hollandos quas venditant & prætendunt tabulæ, nisi Ger-
 mani homines cœlico aliquo benigniori influxu ac superno prorsus lu-
 mine illustrati diuinum hoc typorum inuentum erussent. Non igitur
 vt voluit Quadus in Geographicis enarrationibus suis eundemque se-
 cutus Boxhornius Harlemum mater typographiæ, Moguntia matris
 est, sed potius ars illa (præsupposito vera esse quæ de ligneis tabulis

pre

prænominati scribunt, quod etiam nunc in medio relinquitur & Lectoris iudicio definiendum subijcitur) cum in Hollandiâ abortum infeliciter fecisset ad Rheni demum flumen & sub Germanico cœlo Lucina magis propitia legitimo & vitali partu prodijt. Nullo enim idoneo teste, nulla probabili rei apparentia unquam isti homines docebunt, conatus suos ultra puerorum Donatos & pauculas easque rudes speculi memorati tabulas processisse, seque vel cogitatu solo aliquid maius & sublimius in hoc genere vllō unquam ante Faustum & Gurenbergium tempore meditato esse, cum tamen satis spatij ad illud habuisse istos ne illi quidem negat, qui cum Germanorum criminosa insectatione gloriosis fabulis eosdem extollunt. Et spero equidem Harlemensium ac Hollandorum hac omni de re venditationes de typis nimirum fusilibus, de Oenophoris Laurentianis, de libris Harlemi omnium applausu numerosissimè impressis, de plagio, æ similibus cum aliqua æqui Lectoris satisfactione retulasse. Ex equis certè in Circo currentibus, non illi præmium promerentur, qui primi carceribus profiliunt, sed qui ad metam primi perueniunt, nec qui rate vel tabula primus vectus est, nauis inuentor dici meretur, vti nec domum reperisse credendus est, qui cœli iniurias speluncarum latebris, & arborum tegminibus vitari posse primus monstrauit. Alias enim qui Canarias seu Fortunatas Insulas & Flandricas siue Azores vulgariter dictas prima vice appulerunt, noui orbis repertores dici possent, eo quod quadantenus maris eo ducētis semitas emens essent. Cum igitur hætenus præmemoratis responsum sit, reliquorū pro Harlemensibus testimonia vltioris diluisionis nequaquã indigere arbitror. Illi enim non tantum modestiores sunt, & sine conuictijs agunt, sed etiam vel simpliciter Iunij fidem sequuntur, vti Myraus, Valerius, Andreas Syvertius & auctor additamentorum ad Belgium Guicciardini; vel de famâ & vulgi Harlemensis opinione memoraunt, vti Guicciardinus & Quadus; vel diuersas solummodo opiniones sine præiudicij sui interpositione, reseruataque libera Lectoribus arbitratione referunt, vti Lanzius, Middendorpius, Georgius Brunus & Beyerlingius (quamuis hic vltimus potius in Serarij & Moguntinorum sententiã totus pedibus eat) vel de si que nude & ieiunè pro Harlemensibus, sine rationibus, sine autoritatibus pronuntiant, vt faciunt Adrianus Romanus & Petrus Montanus, atque adeo collabentibus Iuniani commentarij vanitate, vltro etiam & suam & sponte reliquorum omnium qui illi crediderunt, qui adhæserunt conatus in irritum concidunt: Fundamento enim sublato, quâ possunt superstructiones consistere? Atq; hinc velim æstimare qui hæc legunt, quid sentire oporteat de Auctoris additamentorum

ad

ad Guicciardinum iactatione, quando ait *validis & prorsus inuictis argumen-
tis* Iunium sua euicisse, Moguntinosque frustra *Laureolam ex hoc mustaceo qua-
rere*. Ecquis igitur dubitet alteram illam de Moguntia & Germania ten-
tentiam, utpote & antiquiorem & communioem & probabiliorem verio-
remque amplecti cum quos hucusque audiimus & examinauimus pro
Hollandia testes vel dubij & ambigui sint, opinionisq; suæ incerti, vel tam
acriter ac contumeliosè contra plures eosq; & tempore & experientia rei-
que notitia longè superiores contendant & inuehantur, ut ipsimet Lecto-
ris assensum isto suo agendi impetu euertant & destruant. Est enim
tralatitium ut Rhetores, quique præceptis eorum utuntur, quoties in
mala causa bonis rationibus & argumentis fidem verisimiliter facien-
tibus destituuntur ad scommata ferè dicta, conuicia, & inuesti-
gas tanquam ad subsidiariam aliquam in insidijs latentem manum, sa-
ceramue in decumanis fluctibus anchoram confugiant. Ac cognoscat, ob-
secro, æquus ac intelligens Iuris Lector annon vel solâ præscriptionis ex-
ceptione repelli & ab agendo excludi debeant isti Serotini è Batavia liti-
gatores, qui aliam studiorum Matrem & exultricem Moguntiam pa-
trimonio dignitatis suæ, quantum quidem in ipsis est, priuare non fue-
runt veriti, curus iam inde à centum & amplius annis quietam & tran-
quillam possessionem nullo contradicente obtinuerat, cum tamen post
integri sæculi lapsum nec Roma nec Imperator audiantur. Et hæc illi
priuata autoritate agunt, in causa propria cognitionem exercent, fasces
& tribunal affectant, accusatores, testes & Iudices contra omnem Iudi-
ciorum ordinem, æquitatem, naturam, rei possibilitatem, seipos simul
& iunctim constituunt. Sed & illud hic mecum, sodes, considera, quan-
ta sit instabilitas ac incertitudo rerum humanarum, hominumque proter-
uiam, ingratitude & iniquitatem mecum exectare & condemnare.
Parum enim est rapacibus istis inuasoribus legitimos æternæ huius glo-
riæ dominos possessione sua antiquissima & immemorialis, ut Icti lo-
quuntur, temporis, quantum in ipsis est, deturbare, rerum ad se non perti-
nentium spolio superbiere, alienis se plumis exornare, nisi etiam summâ cõ-
fidentia, exemplo pessimo, furti & plagij infamiam Moguntino Dædalo in-
iustissimè inurant, passimque scriptis suis proscindant & criminentur
huius cœlestis inuerti deprædicatissimum repertorè. Hæcine est remun-
ratio quã rependitis illi, cuius beneficio facilior & cõmodior vobis aditus
dudum est præbitus & patefactus ad doctrinam adyta quo præstante &
concliante nomen vestrum ad posteritatem transmittitis & perennatis?
Indignum sanè facinus & nunquam satis ad æquato dolore deplorandum,
propria

propria arte domestico inuento Faustum nostrum oppugnari & petire suo ipsius gladio iugulari, typis suis potissimū infamari, per vniuersum passim orbem contra omnia alia promeritum excogitatas nēnias impressio- nis ministerio diuulgari, quæque iaudum ipsius præconia vehere & propa- gare debebant officinæ, illarum operâ tanquam furorio, quod vocant, atra- mento, niueam famam, memorabilis huius viri, deq; omni doctrina toto e- ruditorum & studia æstimantium ordine, ac vniuerso deniq; humano genere vnicè meriti scēdissimi criminis cōmentitiâ maculâ turpiter descēdari. Ob- iectum olim Miloni fuit & Clodiana cædis inuidiâ immensum auxit, quod Ciuem Romanum in monumentis maiorum eius occidisset. At quanto criminosis delinquent, qui hunc prope alterum Reipub. Literariæ Con- ditorē proprijs monumentis & inuentis plusquam enecant? Nec enim fa- mæ solum eius celebritatē ipsâ vitâ multò pretiosiorē opprimunt, sed eius insuper loco perpetuæ infamiæ stigmata ad sequentium seculorum inces- sibilem memoriam ~~quædam in ipsa~~, æternum inurere satagunt. Sed nihil agitis & omnes hi conatus vestri & machinationes in caput vestrum reci- dent, vos impugnatæ per contumeliosissimam iniuriam innocentia perpetuum arguent, & conuincent; Fausti autem & sociorum eius perpetuas lau- des & gloriam sempiternam omnis Eruditorum ordo & gratæ posterita- tis infinita series ingiter magnificabunt.

*Fini Appia
Commissa*

CAPVT VIII.

Rerum pro Moguntinis Testimonia.

Sed aliquando missos faciamus nouitios istos vitilitigatores superiorum temporum scriptores ipsosque Maiores suos nimis contemptim & con- fidenter prouocantes, firmiterque egregijs illis & fide dignissimis viris, quos prolixâ satis serie supra retuli, adhæreamus, assentiamur, subscriba- mus. Ex illis enim pauci admodum sunt qui Germaniæ generatim memine- rint, plerique de Moguntiâ nominatim asseuerant. Et accedunt ad grauis- simorum illorum Testium authoritates potentissima insuper rerum ipsa- rum testimonia, de quibus iuxta ordinem quem tenere proposui dein- ceps agere oportet. Extant enim Moguntia (certe ante calamitosum qui superioribus annis securus est, eius vrbs statum extiterunt) illi ipsi primor- diales & antiquissimi typi, quibus Inuectores huius artis illic vsi sunt.

*Rerum te-
stimonia.*

Auctor